

чеварларни тарбиялаш, бошини силаш, уларга оқ йул тилаб дуолар қилиш каби ушалмаган орзулар йўлда тўхтаб қолди.

Мукаммал тарих фанига муносиб ҳисса қўшиб келаётган ҳақиқий фан фидойиси, тарихни холисона таҳлил қилаоладиган, манбашунос, танқидий фикрлайдиган, кўплаб дарсликлар, монографиялар, рисолалар ва илмий мақолаларни режалаштирган олимни ўзига бўйсунмаган юраги ўлим олдида таслим бўлди. Тарих-фикр-мия ва таҳлил тарихни давом эттиришга журъат билан киришган Абдуғани Қиличович 2024 йил 27 март куни кутилмаган тарзда оила ва илм аҳлини доғда қолдириб вафот этди. Шогирдим устозларга жуда катта ҳурмат билан қарар, уларга тик бокмас, кек сақламас, кибрга берилмас, бугунги

имкониятларни, мансабларни ўткинчи деб фикирлаган олим эди.

Қалби кенг, элпарвар, меҳнатсевар, маҳалла аҳлини хизматини қилиб келган Абдуғани Қилиевич ўз турмуш ўртоғи билан муносиб турмуш кечириб, ибратли ота, невараларни бобоси сифатида уларни билим ва илм олишга жонкуярлик қилган фидойи бошқарувчи сифатида алоҳида ҳурматга сазовар бўлди.

Хуллас, тарих фанлари номзоди, доцент Тўхтаев Абдуғани Қилиевич босиб ўтган эзгу умр мазмуни деб билган ҳаёти ва ижоди хотирага айланиб, унинг яратган тарихий асарлари асрлароша яшайди ҳамда келажак авлодлар учун муносиб манба бўлиб хизмат қилади. Хотирага айланган олим илми уни жаннатга етаклайди.

TURKISTON TUB JOY AHOLI VAKILLARINING UMUMROSSIYA VA XALQARO YARMARKALARDAGI ISHTIROKI (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI)

Hayitov Shodmon Ahmadovich,
Buxoro davlat universiteti professori,
Jamshid Arziqulov,
Navoiy davlat pedagogika institute o'qituvchisi
0009-0008-9584-392x
UDK:94(575.1)(043):332.1

Annotatsiya: Mazkur maqolada XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Rossiya xalqaro miqyosda o'tkazilgan yarmarkalarda ruslar bilan birga Turkiston tub joy aholi vakillarining ishtiroki, ular tomonidan tayyorlangan buyumlar haqida turli adabiyotlar va arxiv manbalari asosda tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: yarmarka, Moskva va Toshkent savdo shirkati, Vena (Avstriya-Vengriya) yarmarkasi, Nijniy-Novgorod yarmarkasi, Irbit yarmarkasi, Moskva yarmarkasi, Maxov yarmarkasi, Astraxan yarmarkasi.

Аннотация: В данной статье анализируются различные литературные и архивные источники на основе участия представителей коренного населения

Туркестана вместе с русскими в ярмарках, проводившихся на международном уровне в России в конце XIX - начале XX вв. века.

Ключевые слова: ярмарка, Московско-Ташкентское торговое общество, Венская (Австро-Венгрия) ярмарка, Нижегородская ярмарка, Ирбитская ярмарка, Московская ярмарка, Маховская ярмарка, Астраханская ярмарка.

Annotation: In this article, various literature and archival sources are analyzed on the basis of the participation of representatives of the indigenous population of Turkestan together with Russians in the fairs held at the international level in Russia at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries.

Key words: fair, Moscow and Tashkent

trade company, Vienna (Austria-Hungary) fair, Nizhny-Novgorod fair, Irbit fair, Moscow fair, Makhov fair, Astrakhan fair.

Turkiston Rossiya imperiyasi hukmronligi yillarida 7 ta umumrossiya (1867-1913); 10 ta Umumjahon (1873-1914) ko'rgazmalarida ishtirok etdi[1;41-42].

Rossiya imperiyasi Turkistonni bosib olgandan so'ng, o'lkani tayyor mahsulot o'lkasiga aylantirishga kirishdi. Buning uchun Turkistonda savdo markazlarini tashkil etish uchun, turli tadbirlarni amalga oshirdi.

1869-yilda Moskva va Toshkent savdo shirkati, 185 kishidan iborat rus va o'zbek savdogarlari yarmarkani oshish haqida murojaatnoma qabul qildilar. Buni qo'llab-quvvatlagan Toshkent shahar xo'jalik bo'limi Turkiston general-gubernatorining idorasiga ruxsat so'rab xat yozdi[2;291].

Turkiston general-gubernatori Fan Kaufman 1870-yilda yarmarkani ochishligiga ruxsat berib, mablag' ajratdi. Darhol Polkovnik Gluxovskiy boshchiligidagi komissiya tuzilib, yarmarkani bir yilda ikki marotaba, ya'ni aprel-may, oktyabr-noyabr oylarida o'tkazishga qaror qilindi.

Tarixiy tadqiqot va manbalarda 1870-1878 yilga qadar o'tkazilgan yarmarkalarda mahalliy aholi vakillarining ishtiroki va ism-shariflari diyarli qayd etilmagan. Mahalliy tadbirkorlar va usta-hunarmandlar taqdim etgan buyumlar haqida fikr yuritish bilan cheklaniladi, xolos.

1872-yil Moskva politexnika ko'rgazmasida Turkiston bo'limi birinchi Kreml bog'ida joylashib, ushbu bog' va binolar sharq uslubida Samarqand shahrida Yalangto'sh Bahodir tomonidan 1610-yilda qurilgan sherdor madrasa joylashgan bozor maydoniga o'xshash bo'lgan.

Moskva politexnika ko'rgazmasi Etnografiya bo'limida turkistonliklarning kiyim-kechaklari, uy-joy nusxalari, o'tov, yurta, maishiy kundalik buyumlari, sopol ko'za, idish-tovoqlari, o'zbek, hind, afg'onlarning ustki xalat va kostyumlari, harbiy qurol-yarog'lar, mehnat qurollaridan o'roq, ketmon, omoch, saldatlar kiyim-kechaklari, oziq-ovqat namunalarining

fotalovhalari qo'yilgan. Ko'rgazmaning qishloq xo'jaligi bo'limini agronom M.Brodovskiy boshqarib, ipak va jun, albatta, birinchi navbatda paxta tolasi, paxta va ipakdan to'qilgan matolar, jundan tikilgan, to'qilgan kiyimlar, gilam va poloslar, dorivor o'simlik keldir (santanino), un, spirt, xmel, aroq, vino, narkotiklar, tamaki, qurilish ashyolari namoyish etilgan. Gul va yovvoyi usuvchi o'simliklar, gilamlar, kanop (asosan Ettisuv viloyatidan) hamda Buxoro va Qo'qon oq hamda turli rangli qog'ozlar ko'rgazma zalini egallagan[3;244-245].

Ko'rgazmaning qishloq xo'jalik va qurilish bo'limida mahalliy Misr va Amerika paxta navlari, paxtani va pillani qayta ishlaydigan stanoklar, g'isht pishiradigan pechlar, o'tov, qop, marmar, ohak, alebastr, yog'och va tokar buyumlar, sopol idishlar, metal buyumlar qo'yilgan. O'simlik yog'i va yog' oladigan stonok, un, ezilgan don (krupa), vino haydash uskunolari, o'simlik va suniy vositalardan oladigan bo'yoqlar, charm, neft, kerosin, paxta yog'i, xalq tabobati dorilari, qorako'l teri va qorako'lcha kabilari ham 1872 yilgi ko'rgazmada namoyish etilgan[10].

1873-yilda Turkiston o'lkasi mollari ilk bor Vena (Avstriya-Vengriya) yarmarkasida namoyish etilib ko'rgazmada ipak, paxta, qand, teri, qorako'l teri, jun, jun mahsulotlari va ilk bor O'rta Osiyo nefti va neft mahsulotlari ko'rgazmaga qo'yildi. 1878-yil Parij (Fransiya) yarmarkasida asosan etnografik buyumlar Turkiston bo'limidan joy oldi.

Tarixiy tadqiqot va manbalarda yuqorida ko'rsatib o'tilgan yarmarkalarda mahalliy aholi vakillarining ismi shariflari deyarli qayd etilmagan. Mahalliy tadbirkorlar va usta-hunarmandlar taqdim etgan buyumlar haqida fikr yuritish bilan cheklaniladi.

1882-yilda Rossiya yarmarkasi Moskva shahrining qadim maydonida tashkil etilib, undagi Turkiston bo'limidan 25 ta eksponat o'rin olgan. Ushbu bo'limning badiiy sa'nat ko'rgazmasi rastalarida o'lkaning Sirdaryo va Farg'ona viloyatlari hamda Zarafshon o'grugidan buyumlar taqdim etildi. Moskva ko'rgazmasida Turkistonning rus tadbirkorlaridan D.L.Filatov paxta va vino, N.

Ivanov spirt va aroq, pivo, Govrilov tamaki navlarini namoyish etgan. Ko'rgazmada tup joy aholi savdogorlaridan samarqandlik Mirza Buxoriy ipakdan to'qilgan buyumlar, mis lagan, ko'za va idishlar, uzunligi 13 arshin (1 arshin-71 sm) og'irligi 9 pud bo'lgan yirik gilamlar, qandil buyumlar namoyish etgan. Farg'onalik Otaulla mevalarining quritilgan navlari, paxta va ipak buyumlari, milliy hunarmandchilik namunalarini ko'rgazmaga taqdim etdi[1;46-51].

Turkiston turli hududlarida istiqomat qiluvchi o'zbeklar 1885-1886 yillarda mintaqada tashkil etilgan yarmarka-ko'rgazmalarda ham oz sonli bo'lishsada, faol ishtirok etishgan. Jumladan o'zbek tadbirkorlaridan Akrom Asqarov 1886-yil sentyabrda Toshkentda tashkil etilgan ko'rgazmadagi 9 ta bo'limdan uchinchi bo'limini ya'ni "Kustar sanoati"ni I.I.Krauze va Pechenin kabilar bilan ko'rgazmani birga boshqargan.

A.Asqarov va Mira'zim Miryusupovlar (o'zbeklar) o'z buyumlarini namoyish etishlari uchun har birlari bittadan ikkitagacha rastalar qurishgan. Bu rastalar usti yopiq holda va ochiq maydonda joylashgan bo'lib, ulardan nafaqat Toshkent va Samarqandning oddiy hunarmandlari, ipakchi yirik fabrikant Mirzo Buxoriy, Samarqandlik ipak mollari fabrikasi egasi Niyoz Muhammedovlar o'zlari ishlab chiqargan ipak, yarim ipak mollarini, baxmal va turli kiyimliklarni ko'rgazmaga qo'yishgan. Buyumlar orasida Samarqand ipak mollari yuqori baholanib, ulardan ko'p miqdorda xarid etilgan.

A.Asqarov va Mira'zim Miryusupovlar 1878, 1885-yillardagi ko'rgazmalarda ham Toshkent, Samarqand, Qo'qon, Skobelev (Farg'ona), Marg'ilon, Xo'jand, Kattaqo'rg'ondan kelgan vatandoshlarining turli mollari, buyum va tovarlarini namoyish etishda vositachilik qilishgan va jonbozlik ko'rsatishgan. Ayniqsa, ipakchilikka xizmat qiladigan pilla urug'i, ipak qurti, ipak qurtini boqish uchun tut daraxtining bidon, dudona, ilon, erkak, qo'noq, marvarid, balxi, shox, qora, qizil kabi navlarining gerbariylari, uzumning o'nlab navlari A.Asqarov rastalaridan joy olgan[3;21].

A.Asqarov rastasida behi, qora olxo'ri va qora qaroli, bug'doy navlarining donlari, beda bog'lari, teri, oyoq kiyimlari, etik, sovun kabilar o'rin olgan. A.Asqarov rus tilini yaxshi bilishi va erkin muloqotga kirisha olishi tufayli har bir buyum va mahsulot haqida ko'rgazma qatnashchilariga shaxsan o'zi to'la ma'lumot bera olgan. Hatto, uzum va mevalar tarixiga bag'ishlab arab imlosida yozilgan mahalliy maqolalarni eski o'zbek tilidan rus tiliga tarjima qilgan.

Bundan tashqari A.Asqarovning bog'ida yetishtirilgan 10 ta yevropa uzum navidan tashqari, mahalliy uzum navlari ham parvarishlangan. U Toshkent ko'rgazmalarida namoyish etgan uzum navlari, bir qator tokzorlarga asos solgan.

Uzum tuplarini parvarishlash va urug'dan uzum qalamchalari olishda yuksak tajribaga ega bo'lgan bog'bon, toshkentlik Muhiddinxo'ja Muhammadhalimxo'ja Eshonov plantatsiyalarida yetishtirilgan navlar ham namoyish etilgan. M.M.Eshonov uzum tuplarini parvarishlash, har bir tup uzumni qurishdan ko'rmishga qadar bo'lgan bosqichlari, hosildorlikni oshirish haqida o'zining 23 banddan iborat tavsiyanomasini ishlab chiqqan. Uzum novdalarini qirqish, xom tok qilish, uzum kasalliklariga qarshi kurash bilan bog'liq uning ko'rsatmalari asosida yetishtirilgan uzum mevalari va metodik tavsiya shaklidagi qo'llanmalari ko'rgazma va yarmarkalarda yuqori baholangan. M.M.Eshonov 15 20 yil davomida 1 tupidan 7 pud (110 kgdan ortiq) 1 tanobdan 432 pud, 1 desyatnadan 2700 pudgacha uzum hosili beradigan serhosil navlarni ko'rgazmalarda namoyish etilishini ta'minlagan. Keyinchalik 20 ga yaqin xo'raki va vinobop, oq, qora, qizg'ish mevali uzumlar ko'rgazmalarda M.Eshonov singarilar tufayli yuqori baholangan[4].

1886-yil kuzida Toshkent shahrida o'tkazilgan ko'rgazma Turkistonda qishloq xo'jaligi va sanoatning mahalliy hunarmandchilik mahsulotlarini targ'ib qilishda, Rossiya imperiyasi sanoat va xomashyo bozorini rivojlantirish hamda kengaytirish maqsadiga yo'naltirilgandi. Shuningdek, yevropa va xorij savdogarlari

fikri va e'tiborini Turkistonga qaratish orqali foyda manbaini boyitish, polizchilik, sabzovotchilik bilan keng shug'ullanishni tashkil etish ham ko'zlangandi. Biroq ko'rgazmani tashkil etish va o'tkazishda bir qator nuqsonlar ham ayon bo'lib qoldi. Birinchidan, TQXJning barcha tashabbuslari, istak-intilishlari, maqsadlari uchun to'la imkoniyat yaratilmadi, ikkinchida, ushbu jamiyat ixtiyoriga mukofotlash va qo'shimcha rag'batlantirishga ruxsat berilishi kerakligi inobatga olinmadi, uchinchidan, ko'rgazma g'oliblari uchun ajratilgan mukofotlar salmog'i oz edi, to'rtinchidan, ishtirok istagini bildirganlar, ayniqsa, bir qator tub joy bo'lgan vakillar arznomasi ijobiy qondirilmay qolib ketdi. Bu fikrlarni arxiv hujjatlari tasdiqlaydi. Ko'rgazmada pul mablag'lari yetishmovchiligi barcha rasta va do'konlar dizayinini ta'minlashga to'sqinlik qilgan[11]. Biroq ko'rgazma orqali TQXJ tashkil topganiga bir yil to'lgan 1886-yildayoq, Turkiston mintaqasida qishloq xo'jaligin rivojlantirish va rag'batlantirishda muhim uyushma bo'la olishini ko'rsata olgandi.

1891-yilda Moskvada Maxsus O'rta Osiyo ko'rgazmasi ochilgandi. Ko'rgazmada rus tadbirkorlari qatorida mahalliy kapitalistlar ham ishtirok etdi. Ko'rgazmada Turkistondan keltirilgan yuzlab eksponatlar namoyish etildi. Unda oshxona jihozlari, pichoq, qilich, nayza, qalqon kabi jang qurollari, milliy kiyim-kechaklar, dorivor o'simliklar, dori-darmonlar, qorako'l teri, charm mo'ynalar namoyish etildi. Ayniqsa mahalliy tadbirkor va ishbilarmonlardan A.Gezykov va Muqimbobo Yusupovlarning ishlov berilgan teri va charm mahsulotlari Mirza Barotning dori-darmonlari ko'rgazmaga tashrif buyurganlarda katta qiziqish uyg'otdi. Rus tadbirkorlari Ivanov, Pervushin, Filatovlarning vino, aka-uka Kaminskiylarning o'simlik yog'i, Savinkov antanino (dorivor) o'simlik namoyishi bilan bir qatorda Muqimbobo Yusupov va Mirzo Barot tovarlari yuqori baholandi[5;126-127].

XX asr boshlarida Turkiston tub joy millat vakillarining Rossiy va jahon ko'rgazmalarida ishtirok davom etib, 1902-yilda Rossiya imperiyasi poytaxti Sankt-

Peteburg shahri Tavriya saroyida 1-Umumrossiya "Kustar sanoat buyumlari ko'rgazmasi" bo'lib o'tgandi. "Turkiston bo'limi" namoyishini uyushtirish rahbari ko'rgazmada A.P Semyonov Tyanshanskiy bo'lgandi. Mahalliy savdogarlardan toshkentlik Isomuhamedov ko'rgazmaga o'z do'konidagi o'nlab buyumlarni taqdim etgan. Ushbu buyumlar orasida mahalliy hunarmandchilik namunalari (temir, olmos, kumush oltindan yasalgan), qandil mollari, mehnat qurollari, bezakli tovarlar kabilar bo'lgan[1;54-55].

1904 yil San Lui (AQSH), 1906-yil Milan va Bordo (Italiya) kabi xalqaro yarmarkalarga Toshkent, Andijon, Qo'qon, Buxorodan yuborilgan kumush buyumlar va bezakli buyumlar kolleksiyalari katta partiyada yuborilgan. 1907-yil Sankt-Peterburg Rossiya yarmarkasida Buxoroda tikilgan zar chopon, ipak, ipak kiyimliklar, yog'ochsozlik sa'nati namunalari, polos, gilam, qorako'l teri tovarlari namoyish etilgani qayd etilgan. Biroq ushbu mollarni namoyish etgan savdogar va tadbirkorlar nomlari keltirilmaydi. 1914-yilda Berlin (Germaniya) va London (Angliya) yarmarkalarida Turkiston general-gubernatorligi viloyatlari Buxoro va Xiva xonliklaridan tadbirkor va savdogorlar qatnashgan. Ayniqsa, Kaspiyorti viloyatidan keltirilgan gilamlar ko'rgazmada yuqori baholanib, 5 ta Turkman gilami 6250 rubl, bitta buxoro zar choponi 400 rubl baholangan. Gilam bilan bir qatorda shol, polos, xurjun, bezakli choponlar keng namoyish etilgan. Berlin va London ko'rgazmasiga mahalliy savdogarlardan O.Yunusov yuborgan 4 ta gilam 1300 rubl baholanib, eng arzon 325 rubl sotilgan[6].

Turkiston o'lkasi, Buxoro va Xiva xonliklarining savdogarlari Rossiyada o'tkazilgan mavsumiy xarakterdagi Nijniy-Novgorod, Irbit, Moskva, Maxov, Astraxan yarmarkalarida ham ishtirok etishgan.

Ayniqsa, Qorako'l teri savdosi Rossiyasi yarmarkalarida qizgin borib, 1880-1881 yillarda Buxorodan Rossiyaga 4 ming pud qorako'l teri olib ketilgan. Qorako'l ter kip qilinib (1 kipda 10 ta teri jamlangan) Rossiya

va xoriyga etkazilar edi. Buxorolik savdogorlardan Arabovlar oilasi, Ubaydullaxo'ja va Labiyorxo'jalar oilasidan 300 mingga qorako'l terini bozorlarga chiqarishgan[7].

Masalan Nijegorod yarmarkasi har yili o'rtacha 80 ming dona qorako'l teri chiqarilib, ular yuqori baholangan G'arb davlatlari, Angliya va AQSH har yili yarmarkadan 1000 kip qorako'l teri xarid qilganlar. Bu qorako'llarning bir kipi odatda 92 rubl baholansada, aslida 98-104 rubldan 115-120 rublgacha sotilgan. Qorako'l terining narxi uzoq vaqt barqaror bo'lib turgan[8].

Tub joy aholi vakillarining ko'rgazma va yarmarkalardagi ishtiroki 1911-1912 yillarda ham davom etib, 1912-yilda Toshkentda "Mevachilik, sabzavotchilik, asalarichilik, parrandachilik Turkiston ko'rgazmasi" da o'zbek va tojik millatiga mansub Abdu Nabi, Said Umar, Mir Islom Mir Komilboyev, Bahodir Mirzo Muinov, Mir Fozil, Mulla Ali

Muhammad Xudoybergenov kabilar ishtirok etishdi[9;15]. Muhimi shundaki, 1912-yil ko'rgazma ishtirokchilarining Mulla Ali Muhammad Xudoybergenovdan tashqari barchasi Samarqand viloyati Xo'jand uyezdi va shahridan edilar. A.M.Xudoybergenov Sirdaryo viloyati Toshkent uyezdi Usmonota volistidan bo'lib, asli To'ytepa sudyasi lavozimida faoliyat yuritgan[9;16].

Xullas, Turkiston tovarlarining mintaqadan tashqari Rossiya va umumjahon yarmarkalarida namoyish etilishi ushbu hududning iqtisodiy imkoniyatlari oshishini targ'ib etishda Umumrossiya va yevropa bozoriga qo'shilishida muhim rol o'ynaydi.

Turkiston tub joy aholisi Turkistonda yillar davomida uyushtirilgan ko'rgazma va yarmarkalarda oz sonli bo'lsada ishtirok qilib kelganlar. Ular tadbirkor va ishbilarmonlar, havaskor dehqonlar, bog'bonlar hamda turli kasb egalari edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Чабров Г.Н. Туркестан на всероссийских и всемирных выставках (1867-1914 гг) // Труды Среднеазиатского государственного университета им. В.И.Ленина. Изд. САГУ, Ташкент-1958. -С. 41-42, 46-51, 54-55.
2. Зиёев Х. Ўзбекистоннинг Россия билан элчилик ва иқтисодий алоқаларининг ўрнатилиши ва ривожланиш тарихи. Тошкент: 2012.- 291 б
3. Московская политехническая выставка//Туркестанский сборник. Том 43.-С.244-245.
3. Маев Н.А. Туркестанская веставка 1886 года Ташкент: Издание Туркестанского Отдела Императорского русского общества. – Ташкент:1886. – С. 21.
4. Где же Туркестанское виноградарство. // Туркестанский сборник. Том.508. –С.87-88. Пулло О.К. вапро-су о виноградарства//ТС. Том. 467.- С.58-60; Вербов. Несколько слов о наших виноградниках//Туркестанский сборник. Том 467. –С.3-5; Виноделне в Туркестане//Туркестанский сборник. Том 522. – С.158-163
5. Московский выставка 1891 г. // Туркестанский сборник, Том. 58.-С. 126-127.
6. Чабров Г.Н. Туркестан на всероссийских и всемирных выставках (1867-1914 гг) // Труды Среднеазиатского государственного университета им. В.И.Ленина. Изд. САГУ, Ташкент-1958. -С. 55-56, Ochildiyev F. XIX asrning ikkinchi yarmi - XX asr boshlarida Buxoro amirligida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar. Tarix fanlari doktori dissertasiyasi (Dsc). Toshkent-2022. - В. 251-255.
7. Ремез И.А Внешняя торговия Бухары до мировой во Олытисторико-статического обзора внешней торговли ханства вен сферы томоженного обгединения его С Российской Ташкент: I 39 ЦСУТУРК-Республики. 1922.- С41, Остонов О.А Зарафшон вохасида хунармандчилик, тадбиркорлик ва савдо-сотик (XIX асп охири XX асп бошлари. Т. Шарк, 2013. – Б.71.
8. Нижегородская ярмарка // Туркистонский сборник, Том 434. -С.93.
9. Туркестанская выставка: Плодоводства, огородничества, пчеловодство и птицеводства 1912 года в г. Ташкента (Сборник ст).. –1913.- С.15, 16.

10. O'zMA, I-27-yig'ma jild, 1-ro'yxat, 11-varoq; I-59-fond, 1-ro'yxat, 16-y'ig'ma jild, 1,2,3-varoqlar.

11. O'zMA, I-103-fond, 1-ro'yxat, 27-yig'ma jild, 39,40- varaqlar.

**АБДУНАЗАР БАХШИ ПОЁНОВ (1954-2022)
(АБДУНАЗАР БАХШИНИНГ 70 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН)**

Мустафокулов Рўзикул Бойназарович,

Термиз давлат университети ижтимоий фанлар факультети
бошлангич таълим кафедраси доценти, филология фанлари номзоди

Сайфиддинова Нафосат,

Термиз давлат педагогика институти талабаси.

UDK: 94(575.1)

<https://orcid.org/0009-0005-2553-8845>

Аннотация: Ушбу мақолада халк оғзаки ижодининг муҳим ва кенг ижро этилувчи жанрларидан бири терма ва дostonлар таҳлили ва талқини Абдуназар бахши Поёнов ижоди мисолида ўрин олган. Бахши бутун умрини ижодга бахшида этганлиги ҳамда дostonларининг ўзига хос хусусиятлари келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: Терма, дoston, бахши, қофия, турок, ритм, дўмбира, оҳанг.

Аннотация: В данной статье одним из важнейших и широко распространенных жанров фольклора является анализ и интерпретация терминов и былин на примере творчества Абдуназара Бахши Поёнова. Упомянется тот факт, что Бахши всю свою жизнь посвятил творчеству, и уникальные особенности его эпоса.

Ключевые слова: Терма, дoston, бахши, рифма, турок, ритм, барабан, мелодия.

Annotation: In this article, one of the most important and widely performed genres of folklore is the analysis and interpretation of terms and epics, as an example of the work of Abdunazar Bakhshi Poyonov. The fact that Bakhshi devoted his whole life to creativity and the unique features of his epics are mentioned.

Key words: Terma, doston, bakhshi, rhyme, turoq, rhythm, drum, melody.

Республикамизда эмас, чет элларда ҳам Абдуназар бахши деб ном олган Абдуназар бахши Поёнов токи умрининг охирига қадар Алпомишдан, элнинг

афсонавий ботирларидан дoston, термалар айтиб яшади. Терма ва дostonлар айтганда, унинг қахрамонлари қиёфасига кирди.

Абдуназар бахши дарё бахши эди. Бу дарёдан қанча-қанча бахшилар бемалол бахраманд бўлар эдилар. Бир сафар борганимизда гурунг орасида бахши менга ёзилажак ва нашр эттириши лозим бўлган янги терма ва дostonлари ҳақида сўзлаб берди.

Бир суҳбатимизда (Бу суҳбатда Ўзбекистон журналистлар уюшмаси аъзоси Маҳмуд Абулфайзов бор эди) Чорша бахши ҳақида журналист ва шоир Тожиддин Раззоқ шундай таклиф қилганди. Шу фикрнинг ҳақ эканлигига яна бир қарра ишонч ҳосил қилдим.

- Таксир, Чорша бахши ҳақида олтмиш-етмиш бетлик рисола ёзиб ташланг. Бахши бобо қарибди. Фурсатни қўлдан бой берманг. Эсингиздан чиқмасин, таксир, Чорша бахшини сиз билан бизга боғлаб бергани йўқ. Тожиддин Раззоқ ҳақ экан-Чорша бахшининг ҳам боғлаб қўйгани йўқ экан. “Хайё-хуйт” деб дунёдан ўтди-кетди. Қилинажак суҳбатлар ҳам, ёзилажак рисола ҳам қолди-кетди.

Абдуназар Поёновнинг ҳам оламдан ўтгани ҳақидаги фикримдан ўтди.

Қисқа фурсат ичида мен деган Ўзбекистонда ном таратган Ўзбекистон халқ бахшиларидан Бобораҳим Маматмуродов, Қора бахши Умиров, Хушвақт бахши Мардонакулов каби бахшиларимиздан нима қолди бу азиз умридан? Бир ховуч болалик хотиралари